

Suomen työmarkkinat murroksessa – kommentti Tuire Santamäki-Vuorelle *

SIMO PINOMAA

Olen täysin samaa mieltä Tuire *Santamäki-Vuoren* kanssa työttömyysongelman vakavuudesta, mutta eri mieltä työttömyyden syistä ja siitä, mihin toimenpiteisiin yhteiskunnassa olisi ryhdyttävä työttömyyden alentamiseksi. Santamäki-Vuori asettaa kyseenalaiseksi työmarkkinoiden joustot ja peräänkuuluttaa ammatillisen aikuiskoulutuksen, tukityöllistämisen ja neuvonnan mahdollisuuksia. Nähdäkseni näillä toimilla ei Suomessa lähivuosina voida työpaikkojen määrää olennaisesti lisätä.

Monista talouden myönteisistä piirteistä huolimatta on ennen aikaista väittää, että lama on ohi. Kotimarkkinoiden vaikeuksien takia työllisyyden supistuminen on jatkunut vuoden 1993 lopulle asti. Vain vientiteollisuudessa, tukkukaupassa ja liikenteessä työpaikkojen kokonaismäärä on kääntynyt lievään nousuun.

Myöskään työtuntien avulla mitattu työpaikoksen kokonaiskyky syntä ei ole elpynyt. Työtuntien määrä supistui vuonna 1993 itseasiassa enemmän (7,4 prosenttia) kuin työpaikkojen määrä (6,1 prosenttia).

Lisäksi koko kansantaloudessa ylityötuntien osuus kaikista työtunneista pysyi vuonna 1993 matalalla 1,6 prosentin tasolla. Edes teollisuu-

desa mainittavaa nousua tältä osin ei ole havaittavissa. Ylityöosuus teollisuudessa kasvoi viime vuonna vain kaksi prosentin kymmenestä.

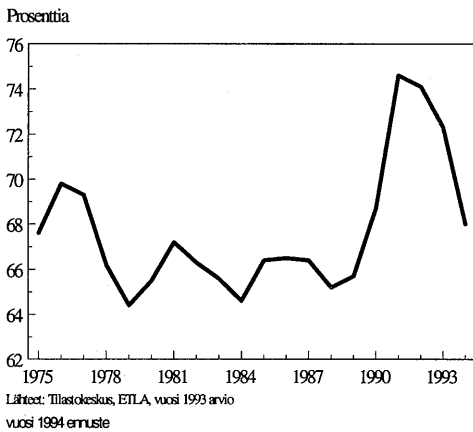
Joulukuussa 1993 tilastokeskuksen virallinen työttömyysaste oli 19.1 prosenttia. OECD-maista vain Espanjassa työttömyysaste on korkeampi kuin Suomessa. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä on Suomessa noin puolet siitä, mitä se on Keski-Euroopassa. Tämä on laiha lohtu, kun tiedetään, että Suomessa työttömyysaste on lähes kaksinkertainen verrattuna EU-maihin. Pitkäaikaistyöttömien osuus koko työvoimasta on jo nyt EU-maiden tasolla. Lisäksi eri tahot ovat arvioineet, että pitkäaikaistyöttömien määrä Suomessa nousee kuluvan vuoden aikana.

Erittelemättä massatyöttömyydestä aiheutuvia henkisiä ja aineellisia menetyksiä, on ilmeistä, että Suomessa vallitsee yksimielisyys siitä, että työttömyys on maan pahin yhteiskuntapoliittinen ongelma. Työttömyyden syistä sen sijaan ollaan eri mieltä. Nähdäkseni kilpailukyvyn, kannattavuuden ja funktionaalisen tulonjaon muutoksilla on ollut ratkaiseva vaikutus talouden syyskierteen käynnistymiseen.

Palkkojen ja sosiaalivakuutusmaksujen osuus kansantulosta nousi laman aikana. Vastaavasti omaisuus- ja yrittäjätulot romahtivat. Tilanne korjaantuu jossain määrin vuosina

* Kommenttipuheenvuoro Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä 16.2.1994.

Kuvio 1. Palkkojen ja sotu-maksujen osuus kansantulosta 1974-1994*

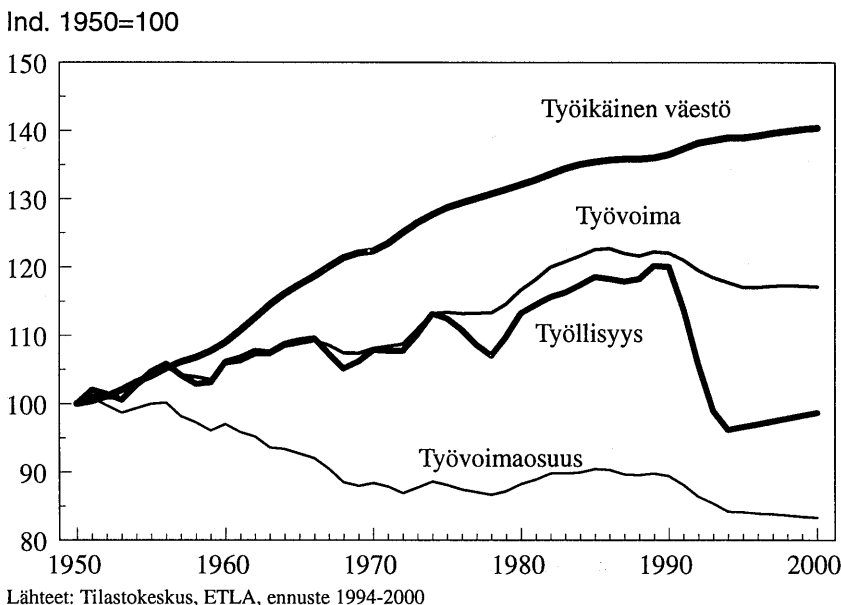
1993 ja 1994. Palkkojen ja sotumaksujen osuus kansantulosta on silti edelleen selvästi pitkän aikavälin keskiarvoa korkeampi. Funktionaalisen tulonjaon muutos laman alkuvaiheessa kiistatta osoittaa, että yritysten mahdollisuudet toimintansa kehittämiseen ja työllisyyden yllä-

pitämiseen romahtivat. Myös työmarkkinoiden jäykkyydet pahensivat ratkaisevasti syöksykierteen alkamista. Yrityksillä olisi kannattavuuden romahtettua pitänyt olla irtisanomimisia "pehmeämpiä" keinoja työvoimakustannusten alentamiseksi.

Tulevaisuudessa työttömyyden lasku edellyttää taloudellista kasvua. On kuitenkin ilmeistä, että kasvu yksin ei voi kuluvan vuosikymmenen aikana merkittävästi alentaa työttömyyttä. Kokonaistuotannon jatkuva 5 - 10 prosentin kasvu saisi todennäköisesti vaihtotaseen jälleen alijäämäiseksi. Tämä taas ei olisi sopusoinnussa ulkomaisen nettovelan pienentämisen kanssa. Suomi on OECD-maiden velkaantunein kansantalous.

Huolimatta siitä, että vapaata työvoimaa on runsaasti saatavilla, vain harvoilla toimialoilla on tarvetta tällä hetkellä työllisyyden kasvattamiseen. Jos tuotanto ja tuottavuus kasvavat vuosikymmenen jälkipuoliskolla samalla nopeudella kuin vuosina 1960 - 1989 työpaikkojen määrä vuonna 2000 ei ylitä vielä edes

Kuvio 2. Väestö, työvoima ja työllisyys 1950-2000*

vuoden 1993 tasoa. Lisäksi jos oletetaan, että ikäryhmittäiset työvoimaosuudet pysyvät vuoden 1993 tasolla ja käytetään Kansaneläkelaitoksen tuoreita väestöennusteita, työttömyys vähenee vain noin 16-17 prosenttiin vuoteen 2000 mennessä.

Nykyinen katastrofaalinen työttömyystilanne ja arviot sen pysyvyydestä asettavat suomalaisen työmarkkinamallin puolustajat outoon valoon. Panostus ammatilliseen aikuiskoulutukseen, tutkimukseen ja tuotekehittelyyn ovat kannatettavia ja äärimmäisen tärkeitä asioita. Nämä toimet eivät kuitenkaan riitä, sillä ne lisäävät työpaikkoja vasta vuosien viiveellä. Tavoitteena pitää olla aito työllisyyden kasvu jo kuluvan vuosikymmenen aikana.

Jotta työttömyys Suomessa saataisiin painettua alle 10 prosentin tasolle, pitäisi nettomääräisesti syntyä 250 000 - 270 000 työpaikkaa lisää. Tavoitteen toteutumiseen kuluu kuitenkin yli 20 vuotta, mikäli työllisyyden kasvu noudattaa viime vuosikymmenien kasvutrendiä. Tällaiseen kehitykseen Suomessa tuskin kuitenkaan alistutaan. Onkin hyvin todennäköistä, että Suomen työmarkkinoiden toimintatapa väistämättä muuttuu lähivuosina.

Kehitys voi olla joko hallitsematonta tai hallittua. Hallitsematonta asioiden kulku voi olla siinä tapauksessa, jos päätökset työmarkkinoiden muutoksista ajautuvat sellaisille tahoille, jotka eivät näitä asioita tunne. Hallittua kehitys voi olla silloin, jos työmarkkinaosapuolet tulevat esiin omine ehdotuksineen ja asioista sovitaan siten, että törmäyksiltä vältytään.

Tarvittavat muutokset työmarkkinoiden toimintatavassa voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- työhönottokynnyksen alentaminen
- työhön menokynnyksen alentaminen
- työvoiman käytön joustavuuden lisääminen.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat mm. välilisiin työvoimakustanuksiin, nuorten alkupalkkoihin ja määräaikaisten työsopimusten käyttöön liittyvät kysymykset. Työhön menokynnyksen alentaminen tarkoittaa lähinnä kysymystä siitä, miten sosiaaliturvajärjestelmää tulisi muuttaa, että se aktivoisi henkilöä työllis-

tymään. Työvoiman käytön joustavuus tarkoittaa paikallisen sopimisen mahdollisuuksien lisäämistä mm. palkkaus- ja työaikakysymyksissä, jolloin tavoitteena on kannustavuus ja asiakkaiden tarpeiden huomioiminen.

Monet mainituista tekijöistä voivat herättää vastustusta palkansaaajissa. Tämä voi olla kuitenkin lyhytnäköistä. Jos muutokset aiheuttavat paremman työllisyyskehityksen, työttömyydestä aiheutuvat kustannukset pienentyvät, jolloin myös ne palkansaaajat hyötyvät, joilla on "varma" työpaikka. Mielestäni sellaista kehitystä kuitenkin on vältettävä, jossa työmarkkinat Suomessa lohkoutuisivat ja syntyisi matalan palkan/osaamisen sektori, jonne kerran joutunut ei pääse korkean palkan/osaamisen sektorille.

Euroopassa työmarkkinoiden joustokeskustelua on kiihdyttänyt havainnot Yhdysvaltain suotuisasta työllisyyskehityksestä. Työttömyys USA:ssa on alkanut painua alaspäin ja lähentlee 6 prosenttia. Yhdysvaltain talouden työllisyysintensivisyys ilmenee kuitenkin erityisesti pitkällä aikavälillä. Vuosina 1974 - 1991 EU-maissa luotiin noin 8 miljoonaa uutta työpaikkaa, joista pääosa julkiselle sektorille. Pohjois-Amerikassa syntyi samaan aikaan 35 miljoonaa työpaikkaa pääosin yksityiselle sektorille.

Osa eroista aiheutuu, siitä että työikäisen väestön määrä on kasvanut nopeammin Pohjois-Amerikassa. Viime vuosikymmenellä työikäinen väestö kasvoi Pohjois-Amerikassa noin prosentin vuodessa ja EU-maissa 0,7 prosenttia vuodessa. Olennaista on kuitenkin, että Pohjois-Amerikassa työikäisen väestön työvoimaan osallistumisaste on noussut tasaisesti 1960-luvulta lähtien. Yhdysvalloissa 1960-luvulla työvoimaosuus oli alle 66 prosenttia. Viime vuosikymmenellä se oli keskimäärin 74,1 prosenttia. EU-maissa kehitys on ollut päinvastainen. 1960-luvulla työvoimaosuus oli EU-maissa noin 67 prosenttia. Viime vuosikymmenellä työvoimaosuus EU-maissa painui keskimäärin 65,7 prosenttiin.

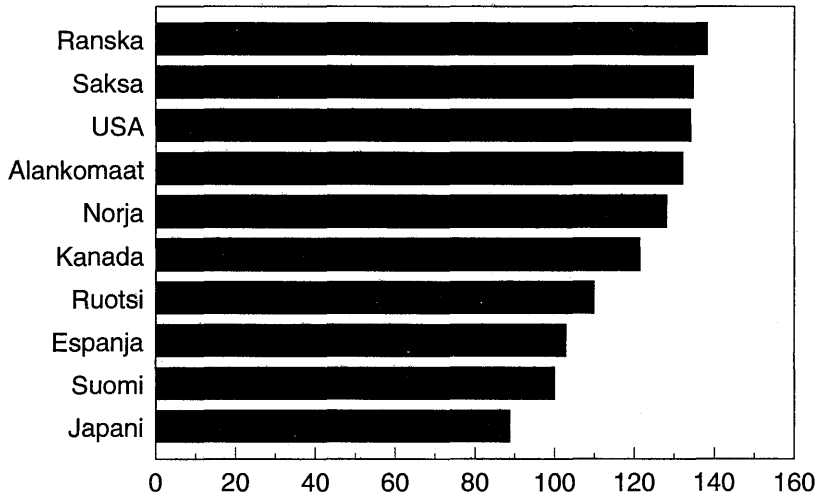
Matalan työttömyyden, korkean työvoimaan osallistumisasteen ja pitkän kekimääräi-

sen työajan ohella Yhdysvaltain työmarkkinamallin tunnuspiirtenä on suuret palkkaerot. Työn tuottavuuteen näillä tekijöillä tuskin on ollut voimakkaan kielteistä vaikutusta. Muuten olisi vaikea selittää, miksi Yhdysvalloissa työn

tuottavuuden taso on erittäin korkea. Sen sijaan pohjoismaisen työmarkkinamallin edustajilla Ruotsilla ja erityisesti Suomella olisi tältä osin parantamisen varaa.

Kuvio 3. Tuottavuus kansantaloudessa 1992, kokonaistuotanto/työtunnit*

Indeksi Suomi=100, ostovoimapariteetit

* Todellinen keskim. vuosityöaika, mukana osa-ai

Lähde: OECD